

УДК 378.371

ОКСАНА ІСАЄВА

Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ЩОДО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Сучасне культурно-освітнє середовище навчального закладу сприяє формуванню тактовної і толерантної особистості сучасних студентів-медиків при вивченні блоку гуманітарних дисциплін. Культурно-освітнє середовище медичного закладу характеризується як сукупність соціальних, культурних, психолого-педагогічних умов і передумов, у результаті тісної взаємодії яких відбувається становлення майбутнього медика як особистості.

***Ключові слова :** культурно-освітнє середовище, блок гуманітарних дисциплін, студенти-медики, вищий навчальний медичний заклад.*

Постановка проблеми. Суть модернізації освітнього процесу сучасної вищої школи закладено урядом відповідно до вимог сьогодення. Формування особистісної сфери медичного фахівця здійснюється під впливом не лише цілеспрямованого освітнього процесу вищого навчального закладу, але і специфічного професійного середовища, у якому навчається майбутня сучасна медична еліта. Проте сучасна медична освіта потребує довготривалого процесу оновлення та вдосконалення теорії й практики вищої освіти, які оптимізують досягнення її практичних цілей і мети.

Отож, в сучасних умовах модернізації навчального процесу у вищих медичних навчальних закладах лише формування й розвиток власного культурно-освітнього середовища вважається складовою єдиного освітнього простору і одним із основних стратегічних завдань колективу. Необхідно зазначити, що культура середовища у навчальному закладі сприяє адаптації до мінливих державних факторів, що передбачає підвищення ефективності підготовки медичних фахівців у сучасних умовах для подальшої кар'єри. А відсутність чітко визначених педагогічних умов становлення та розвитку соціальних якостей молоді сфери медицини в процесі реформування освіти і суспільства, тобто встановлення нової освітньої парадигми, перешкоджає розробці результативного механізму оптимізації адаптаційних процесів у студентському середовищі.

У зв'язку з цим необхідно відзначити важливу роль культури і особливо культурно-освітнього середовища в процесі становлення та розвитку свідомості й гуманістичних рис характеру студентства, оскільки саме культура вважається тим простором, у якому відбувається злиття і взаємодія гуманістичної свідомості етичних, деонтологічних й біоетичних норм як умови і, одночасно, породження культурного середовища навчального медичного закладу. Тому середовище розглядається дослідниками в якості узагальнених, сукупних, об'єднаних, невід'ємних й цілісних стратегій і тактик розвитку особистості, яке детермінується як фундаментальний фактор освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Саме формування засад сприятливого культурно-освітнього середовища при викладанні блоку гуманітарних дисциплін у вищому медичному навчальному закладі як передумова розвитку і становлення гуманістичних якостей студентів-медиків і вважається **метою даного дослідження**. Отож, визначення умов культурно-освітнього середовища медичного закладу може сприяти кращому розумінню факторів сучасної вищої медичної освіти, які забезпечують становлення суспільно-

значимих соціальних якостей студентської молоді як майбутніх фахівців медичної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогіці існують різноманітні погляди щодо дослідження феномену культури, проте поняття «освітнє середовище» та «культурно-освітнє середовище», яке вивчали багато вчених, тим не менш залишається актуальним з огляду на знецінення чи нівелювання цих понять сьогоднішнім молодим поколінням. У сучасній педагогіці нагромаджено значний досвід наукового обґрунтування різноманітних моделей середовища вищого навчального закладу і введено поняття «культурно-освітнє середовище» дослідниками Є.В. Бондаревська, Т.Є. Ісаєва, що детермінує можливість цього середовища у створенні особливої субкультури навчального закладу, його працівників та студентів, сприяючи творчому розвитку кожного студента. Сучасна концепція освітнього середовища та її практичні зв'язки із суб'єктами освітнього процесу досліджувалися такими науковцями, як А.І. Бондаревська, Є.В. Бондаревська, В.Г. Бочарова, Л.П. Буєва, Л.С. Виготський, О.В. Гукаленко, А.Я. Данилюк, Т.В. Звездунових, Е.Ф. Зеєр, Т.В. Менг, Л.І. Новикова, А.В. Петровський, формування світоглядних установок особистості в умовах культурно-освітнього середовища навчального закладу вивчалася Р.М. Роговою. Одним із найбільш послідовних напрямів у організації культурно-освітнього середовища є комплексний цілісний підхід до процесу навчання, за твердженням Л.В. Занкова.

Отож, погоджуємося з твердженням науковця Д.Ж. Марковича, який відзначає, що найчастіше під навколишнім середовищем мається на увазі та або інша сукупність умов і впливів, що оточують людину [10, с. 41]. Виділяючи внутрішні й зовнішні характеристики, дослідник О. Ляшенко до внутрішніх характеристик якості освіти відносить: якість освітнього середовища, якість реалізації освітнього процесу, якість результатів освітнього процесу, а до зовнішніх – її характеристики як соціальної інституції, що відображає ефективність функціонування освітньої системи, її вплив на людину та суспільні процеси, задоволення потреб суспільства й держави загалом [7, с. 12-13]. Поділяємо думку науковця Б.М. Бім-Бада, що розглядає освітнє середовище як важливий принцип педагогіки навчання й виховання через особливий устрій медичного закладу і організацію оточення тих, хто, взаємодіючи з цим оточенням, одержує освіту. Як відомо, особистість змінюється в середовищі і за допомогою лише середовища, тому, як відзначає учений, саме «самостійна взаємодія людини із середовищем, до якого заздалегідь закладена необхідність правильного мислення, – от що дає міцну і глибоку освіту» [1, с. 28].

Виклад основного матеріалу дослідження. Уводячи поняття «гуманітарне освітнє середовище» у наукові дослідження з педагогіки, вчені розглядають його як умову, здатну забезпечити формування основ нового культурно-освітнього та соціально-педагогічного мислення з огляду на гуманітарний блок дисциплін у медичних закладах освіти як базовий чинник культури. Тому освітнє середовище, з гуманітарної точки зору, є культурно-освітнім простором з пріоритетом гуманістично-моральних цінностей відповідно до сучасної парадигми навчального закладу і володіє такими якісними характеристиками, як структурованість, цілісність та незалежність. Саме гуманітарне культурно-освітнє середовище створює сприятливі умови для розвитку особистості як інтерсуб'єктивного процесу формування фахівців медичної сфери, а також сприяє актуальним перетворенням, формуючи культуру суб'єктивності при викладанні блоку гуманітарних дисциплін. Таким чином, освітнє середовище медичного закладу може бути охарактеризоване як сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих психолого-педагогічних умов і передумов, у результаті тісної взаємодії яких відбувається становлення майбутнього медика як особистості.

Слід відзначити, що саме при вивченні гуманітарних дисциплін культурно-освітня діяльність ВНМЗ сприяє формуванню не лише позитивного сприйняття атмосфери студентами, але й налаштовує на позитивний настрій студентів-медиків щодо виховання особистості інноваційного типу мислення та культури майбутньої професійної діяльності. Як відомо, культура та освіта ніколи не існували незалежно, ізольовано одна від одної, а вважаються тісною і взаємопов'язаною сферою соціального життя навчальних закладів.

Взаємовплив освіти на культуру чи культури на освіту забезпечує процес соціалізації студентів створених медичних навчальних закладів у культурно-освітньому середовищі, сприяючи вихованню й навчанню студентів-медиків. Отож, поділяємо думку дослідника Ю.С. Мануйлова, який дає методологічне обґрунтування середовища як підходу, тобто засобу виховання, визначаючи середовище з функціональної точки зору, «як то, серед чого перебуває суб'єкт, за допомогою чого формується його спосіб життя, що «опосередковує» його розвиток і «осереднює» особистість [9]. Тому важливим у розвитку культурно-освітньої діяльності ВНМЗ виступає включення всіх учасників освітнього процесу до функціонування зовнішніх та внутрішніх характеристик якості освіти.

Проте, як стверджує Л.С. Виготський, «варто змінитися соціальному середовищу, як відразу ж змінюється і поведінка людини. Соціальне середовище є істинний важіль виховного процесу» [2]. Необхідно зазначити, що у виховному процесі студентів-медиків фундаментальну роль відіграють керівники закладу та викладачі гуманітарного блоку. Адже формування особистості починається вже з перших занять у навчальному закладі, оскільки студенти молодших курсів перебувають у фазі такої вікової категорії, коли ще можна і необхідно закладати гуманістичні засади, формуючи характер майбутнього фахівця й виховуючи культуру особистості. Отож, підтримуємо твердження класика української психологічної науки Г. Костюка, який стверджує, що «Виховання – це керування індивідуальним становленням людської особистості. Виховувати – означає проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості, керувати здійсненням накреслених проектів пристосування до життя у суспільстві, засвоєння вимог, які пред'являються суспільством індивіду» [5, с. 12]. Саме тому навчальний процес повинен якісно реалізуватися, відображаючи теоретичні й практичні результати навчальної діяльності.

Слід пам'ятати про зовнішній вплив освітньої системи на особистість і суспільні процеси суспільства. Як відомо, К.Д. Ушинський розглядав культурну діяльність як ефективний засіб народного виховання, тобто це повинна бути цілеспрямована діяльність народного світогляду, що може здійснюватися з особою будь-якого соціального стану й освітнього рівня різноманітними засобами з метою забезпечення оптимальної адаптації до сучасних швидкоплинних соціально-економічних змін суспільства. Тому вважаємо за необхідне не лише формувати культуру й духовність у студентів-медиків, але й розвивати та прилучати студентів до культури в процесі культурно-освітньої діяльності університетського середовища, виховуючи толерантність й етику лікаря. Тобто, це повинна бути свідомо, добре спланована й організована акультурація студентів гуманістичної медичної професії.

Відповідно до Національної стратегії плану розвитку освіти на 2012-2021 роки, необхідно створити сприятливі умови для прилучення студентства до культури, активно імплементуючи культурно-освітній вплив як базову характеристику навчального процесу блоку гуманітарних дисциплін, що нерозривно пов'язані з глобальними проектами соціальної й культурної демократизації суспільства, освіти, народного виховання і навіть дозвілля. Слід зазначити, що багато дослідників при вивченні соціокультурного освітнього середовища застосовують теорію систем, підкреслюючи, що особистість розглядається як складна, відкрита й здатна до саморозвитку. Отож, освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, у якому відбувається становлення особистості [3; 4]. Необхідно підкреслити, що сучасна культурно-освітня діяльність ВНМЗ передбачає сукупність умов, у яких здійснюється життєдіяльність суб'єктів освітнього простору, повинна відповідати наступним вимогам:

- забезпечити розвиток особистості відповідно до індивідуальних вмінь, здібностей та професійної діяльності фахівців упродовж життя;
- сприяти самореалізації студентів (задовольняти потреби й інтереси) та їх адаптації до соціальних змін;

- розвивати комунікативні навички студентів-медиків;
- демонструвати інтегративний підхід до змісту навчання, використовуючи знання, вміння та навички студентів-медиків;
- формувати культури, цінності та моделі поведінки студентів;
- визначати перспективи розвитку закладу й подальшої кар'єри майбутніх професіоналів.

Отож, формуючи особистість, університетське культурно-освітнє середовище одночасно виступає тактикою зусиль колективу, представляючи собою органічну єдність соціально-психологічних, духовно-моральних і предметно-просторових умов життєдіяльності. Лише у тісній взаємодії з культурно-освітнім середовищем ВНМЗ відбувається становлення і розвиток соціальних якостей студентів-медиків, в основі яких лежить сукупність освітніх, виховних, розвиваючих, культурно творчих й креативних регулятивів взаємодій. Саме так поступово відбувається формування особистісних характеристик студента, адже патріотичне виховання й національна культура – основна складова процесу формування освітнього середовища медичного закладу.

У сучасних умовах бар'єрами у розвитку модернізованої культурно-освітньої діяльності ВНМЗ є різні системи цінностей у суб'єктів саме освітнього процесу, тобто відсутність мотивації педагогів щодо підтримки визначених канонів середовища, нівелювання культури та духовно-моральних цінностей у державі й неадекватність механізму статусно-ролевої взаємодії тощо. Вважаємо, що саме вищий навчальний медичний заклад повинен визначити перелік факторів зовнішнього середовища, які впливають на якість викладання, навчання, наукової роботи, самопідготовки майбутніх медичних фахівців, беручи до уваги і внутрішні фактори середовища. Слід зауважити, що у формуванні будь-якої компетенції вирішальну роль відіграє не стільки зміст освіти медицини, скільки середовище вищого навчального закладу. Тому завданням медичних університетів на сучасному етапі вважаємо модернізацію структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, тобто провести переорієнтацію змісту освіти на цілі сталого розвитку, розвиваючи наукову та інноваційну діяльність освіти, яка базується на методичному, змістовному й комунікативному компонентах. Саме педагогічна система є «соціально обумовлена цілісність взаємодіючих з урахуванням співпраці між собою, навколишнім середовищем, його духовними і матеріальними цінностями учасників педагогічного процесу, спрямовану на формування та розвиток особистості» [11, с. 58].

Також слід детермінувати педагогічний потенціал середовища, його функції і структуру як професійно й особистісно-розвивальний феномен, тобто необхідно розкрити роль освітнього середовища ВНМЗ у розвитку особистості й становленні майбутнього фахівця медичної сфери. Отож, педагогічні умови становлення і розвитку якостей студентської молоді у медичній сфері передбачають:

- забезпеченість гуманітарно-виховної роботи;
- гуманізація й гуманітаризація освіти;
- наявність гуманістичної концепції навчання і виховання;
- забезпеченість інформацією;
- забезпеченість засобами організації дозвілля;
- комфортність освітнього середовища;
- відповідальність вузу за підготовку фахівця високої кваліфікації;
- власні зусилля студента з саморозвитку та самовдосконалення особистості;
- організація всебічного взаємодії культури та освіти;
- визнання людської та національної культури фактором розвитку освіти;
- наявність системи соціального партнерства [8].

Переконаємося у незаперечній спроможності культурно-освітнього середовища вищої школи щодо відновлення когнітивних структур соціуму та їх можливостей здійснювати вдалий вибір у проблемних ситуаціях майбутньої професійної діяльності, що базуються на вмінні сприймати, зберігати, обробляти знання, генерувати нові ідеї,

доводячи їх до конкретних рішень, алгоритмів та проектів [6, с. 294]. Таким чином, створюються сприятливі умови формування особистісних та ціннісних регуляторів для здобуття знань, вмінь і практичних навичок, які є основою становлення професійної компетенції, що зможе забезпечити адекватну діяльність майбутнього спеціаліста у динамічно мінливих ситуаціях сьогодення.

Висновок. Культурно-освітнє середовище – це складне поняття, що виражає єдність культури та освіти як взаємодоповнюючих компонентів майбутньої кар'єри та життєдіяльності сучасної медичної еліти. Культурно-освітнє середовище детермінує широкий спектр педагогічних можливостей для духовно-морального виховання майбутніх медиків на основі матеріалів історико-культурної спадщини при викладанні блоку гуманітарних дисциплін. Його освітній потенціал тим значніший, чим повніше його педагогічні можливості зреалізовані через зміст, форми й методи навчально-виховної роботи зі студентами-медиками, виразило організований і цілеспрямований характер.

Комплекс педагогічних можливостей культурно-освітнього середовища вищого медичного закладу може відіграти конструктивну роль у створенні єдиного освітнього простору, а ґрунтовне застосування даних характеристик у освітньо-виховному процесі стане важливим фактором впливу на формування гармонійно розвинутої особистості, яка крім професійних знань, вмінь та навичок здобуде сталу громадянську позицію, позитивну національну свідомість й культурно-духовні цінності. Таким чином, можна стверджувати, що сучасне культурно-освітнє середовище навчального закладу може сприяти формуванню тактовної і толерантної свідомості сучасних студентів-медиків при вивченні блоку гуманітарних дисциплін.

Розкриття специфіки середовища щодо вирішення виховних духовно-моральних цінностей студентів-медиків, визначення педагогічних можливостей і шляхів їх актуалізації у навчальному процесі вищого медичного навчального університету передбачається **перспективою подальшого дослідження.**

Список використаних джерел

1. Бим-Бад Б.М. Обучение и воспитание через непосредственную среду: теория и практика. / Б.М. Бим-Бад // Труды кафедры педагогики, истории образования и педагогической антропологии Университета РАО. – М. : 2001. – № 3. – С. 28.
2. Выготский Л.С. Детская психология. Текст. / Л.С. Выготский // Собр. соч. в 6-ти томах. – Т.4. – 1984. – 377 с.
3. Карташов А.І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: автореф. дис. канд. пед. наук 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”. / А.І. Карташов. – Луганськ, 2001. – 22 с.
4. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности. / Е.А. Климов. – Казань, 1969. – 278 с.
5. Костюк Г.С. Психология. / Г.С. Костюк // Підручник для пед. вузів. – К. : Рад. шк., 1968. – 568 с.
6. Ларичев О.И. Теория и методы принятия решений. / О.И. Ларичев. – 2-е изд-во. – М. : Логос, 2002. – 392 с.
7. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О.І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1(46). – С. 5-12.
8. Мазуренко А.В. Педагогические условия становления и развития социальных качеств студенческой молодежи в культурно-образовательной среде вуза : Дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / А.В. Мазуренко. – Ростов н/Д, 2006. – 183 с.
9. Мануйлов Ю.С. Опыт освоения среднего подхода в образовании. Текст / Ю.С. Мануйлов, Г.Г. Шек. // Учебно-методическое пособие. – Москва-Н.Новгород, 2008. – 220 с.
10. Маркович Д.Ж. Социальная экология / Д.Ж. Маркович. – М., 1991. – С. 41.
11. Третьяков П.И. Адаптивное управление педагогическими системами. / П.И. Третьяков. – М. : Академия, 2003. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції .28.01.2014 р.

Исаева О.

Львовский национальный медицинский университет имени Даниила Галицкого

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ МЕДИЦИНСКИХ ЗАВЕДЕНИЙ

Современная культурно-образовательная среда учебного заведения способствует формированию тактичного и толерантного сознания современных студентов-медиков при изучении блока гуманитарных дисциплин. Культурно-образовательная среда медицинского учреждения характеризуется как совокупность социальных, культурных, психолого-педагогических условий и предпосылок, в результате тесного взаимодействия которых происходит становление будущего медика как личности.

Ключевые слова: культурно-образовательная среда, блок гуманитарных дисциплин, студенты-медики, высшее учебное медицинское учреждение.

Isayeva O.

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Ukraine

THE INNOVATIVE APPROACH TO THE CULTURAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER MEDICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Contemporary cultural and educational environment of educational institutions promotes the formation of tactful and tolerant awareness of modern medical students in the study of humanities. Educational environment, from the humanitarian point of view, is cultural and educational space with priority of humanistic and moral values and possesses such quality features as structuredness, integrity and independence. Cultural and educational environment of the medical institution is characterized as a set of social, cultural, psychological and pedagogical conditions and prerequisites and as a result of close interaction the formation of future physicians as individuals takes place. Therefore, the development of cultural and educational activities of higher medical educational institutions defines the inclusion of all participants in the educational process to the functioning of external and internal characteristics of educational quality. Higher medical educational institution has to determine the list of environmental factors that influence the quality of teaching, learning, research, self-training of future health care professionals, taking into account the internal and environmental factors. Professional and personal development or self-development as an important criterion of educational environment is determined by motivational component of medical students in favorable environment.

Key words : cultural and educational environment, humanities, medical students, higher medical educational institution.